

κεφάλαιο 3

Θεμελιωτές της Προσχολικής Αγωγής

Διδακτικοί στόχοι

Όταν ολοκληρωθεί η διδασκαλία του παρόντος κεφαλαίου οι μαθητές και οι μαθήτριες θα είναι σε θέση:

Να κατανοήσουν τις παιδαγωγικές ιδέες, που διέπουν το έργο των θεμελιωτών της Προσχολικής Αγωγής.

Να διαπιστώσουν την πρακτική εφαρμογή των ιδεών των θεμελιωτών και τη συμβολή τους στην εξέλιξη της Προσχολικής Αγωγής.

3.1. Ιωάννης Ερρίκος Πεσταλότσι (J. E. Pestalozzi)

Εικόνα 3.1
Ερρίκος Πεσταλότσι

Ο Ιωάννης Ερρίκος Πεσταλότσι γεννήθηκε στην Ζυρίχη το 1746 και πέθανε το 1827 στο Μπριγκ της Ελβετίας. Πίστευε ότι ο άνθρωπος είναι καλός από τη φύση του. Άρα ο καλύτερος τρόπος για να διαπαιδαγωγηθεί ένα παιδί είναι να ζει μέσα στη φύση, για τη φύση.

Το έργο του

Οι παιδαγωγικές του ιδέες μπορούν να θεωρηθούν ως βάσεις για τις μετέπειτα παιδαγωγικές ιδέες και την εξέλιξη του εκπαιδευτικού συστήματος που ασχολείται με την αγωγή της παιδικής ηλικίας.

Ο Ιωάννης Ερρίκος Πεσταλότσι αφιέρωσε όλη του τη ζωή στη θεραπεία των συνανθρώπων του από τη δυστυχία, μορφώνοντάς τους ηθικά και πνευματικά. Η προσωπικότητά του χαρακτηρίζεται από την απεριόριστη καλοσύνη του και τη βαθιά ειλικρινή και χωρίς όρια αγάπη για το συνάνθρωπό του. Από αυτά τα χαρακτηριστικά εμπνέονται και οι παιδαγωγικές του ιδέες, που βασιζόνταν στην **πίστη**, στην **ηθική** και την **αγάπη**.

Το παιδαγωγικό του έργο άρχισε στο Neuhot της Ελβετίας τον χειμώνα του 1774-1775 με κύριο ερεθισμό του τη φυσική και ηθική κατάπτωση των παιδιών. Ο Πεσταλότσι θεωρούσε ότι η σχολική αγωγή είναι απαραίτητο συμπλήρωμα της οικογενειακής αγωγής και έχει στόχο τη γενική μόρφωση και την επαγγελματική καθοδήγηση των παιδιών. Τα παιδιά ακολουθώντας το παράδειγμά του μαθαίνουν να είναι πειθαρχημένα, επιμελή και να συμπεριφέρονται με σεβασμό και αγάπη προς τους συνανθρώπους τους.

Το αντιπροσωπευτικότερο ίδρυμα Παιδαγωγικής αγωγής που δημιουργήθηκε από τον Πεσταλότσι, ήταν το Ινστιτούτο **Yverdon** στην Ελβετία. Αποτελεί την έμπρακτη προσπάθειά του για την προσφορά μιας ολοκληρωμένης αγωγής και διαπαιδαγώγησης του παιδιού. Αρχικά η αγωγή που δινόταν στα παιδιά είχε σκοπό να δημιουργήσει άτομα πνευματικά ώριμα, αλλά και ικανά για να αντιμετωπίσουν τις ατομικές, οικογενειακές και κοινωνικές τους ανάγκες μέσα σε μιά ευχάριστη Παιδαγωγικά ατμόσφαιρα. Με τον τρόπο αυτό, θα μπορούσαν να κατευθύνουν την εξέλιξη της ζωής τους, να συνεργάζονται αρμονικά με τους συνανθρώπους τους και παράλληλα να κάνουν χρήσιμα πράγματα για τον εαυτό τους και το κοινωνικό σύνολο.

Στο πρόγραμμα του σχολείου ιδιαίτερη θέση είχε η χειροτεχνία. Το παιδί ζωγράφιζε, έβγαине βόλτα στην εξοχή για να απεικονίσει παραστάσεις, καλλιεργούσε ατομικούς μικρούς κήπους, κατασκεύαζε εργαλεία και μικρά έπιπλα. Τα κορίτσια έραβαν μόνα τους τα φορέματά τους, ασχολούνταν με την κόμμωσή τους και την προετοιμασία του φαγητού.

Το Ινστιτούτο προσπαθούσε να δώσει τις απαραίτητες γνώσεις στα παιδιά, αλλά συγχρόνως έδινε βάρος στην ανάπτυξη και εξέλιξη των φυσικών ικανοτήτων τους. Όλα αυτά βέβαια ήταν σύμφωνα με την ηθική τους αγωγή, που θεμέλιό της ήταν η αγάπη και ο σεβασμός προς τους συνανθρώπους και η πίστη στο θεό.

Για την πραγματοποίηση των παραπάνω πίστευε πως η αγωγή πρέπει να δίνεται με απλό, φυσικό τρόπο, ζωντανό και ευχάριστο. Μόνο έτσι το άτομο θα μπορέσει να ανακαλύψει τις φυσικές, σωματικές, πνευματικές και ηθικές δυνάμεις που κρύβει μέσα του, ενώ παράλληλα καλλιεργούνται και οι ψυχοσωματικές ικανότητες και ανάγκες του.

Το παιδαγωγικό του υλικό

Σύμφωνα με τον Πεσταλότσι, η διδασκαλία είναι η τέχνη που χρησιμοποιεί ο δάσκαλος, για να δώσει στο παιδί γνώσεις, εμπειρίες, ερεθίσματα για τις αλήθειες της ζωής. Δεν πρέπει να είναι θεωρητική, αλλά απλή, κα-

τανοητή και συγκεκριμένη, ανάλογη με το νοητικό επίπεδο του παιδιού. Απαραίτητη φροντίδα του δασκάλου κατά τη διδασκαλία είναι να προσπαθεί με διάφορους τρόπους να υποκινεί το ενδιαφέρον του παιδιού για μάθηση. Βασικό παιδαγωγικό αξίωμα για τον Πεσταλότζι είναι το **"μάθε μέσα από τα αντικείμενα"**. Το παιδί πρέπει να χρησιμοποιεί αντικείμενα, περιστατικά της καθημερινής ζωής και της φύσης, ώστε να έρχεται σε άμεση επαφή με την πραγματικότητα, να περνάει από στάδια εξέλιξης και να κατευθύνεται από τα γνωστά στα άγνωστα.

Τα στάδια εξέλιξης είναι:

- ☀ **Η εποπτεία**, δηλαδή τα παιδιά να βλέπουν πράγματα ή (αν δεν υπάρχουν αυτά) τις εικόνες τους,
- ☀ **η ονομασία των πραγμάτων**,
- ☀ **η αναλυτική περιγραφή** τους,
- ☀ **η διευκρίνισή** με την οποία τα παιδιά θα κατανοήσουν τις έννοιες των πραγμάτων.

Ο Πεσταλότζι πίστευε ότι χωρίς την έμπρακτη παρουσία πραγμάτων και αντικειμένων δεν μπορούσαν οι γνώσεις να γίνουν εύκολα κατανοητές στο παιδί, γιατί ήταν αφηρημένες, κάτι που είναι αντίθετο προς τη φύση του.

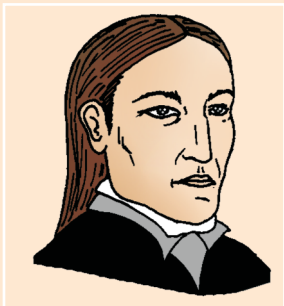
Υποστήριζε ότι το υλικό που πρέπει να χρησιμοποιείται από το παιδί αποτελείται από:

- Διάφορα πραγματικά αντικείμενα και όντα του φυσικού περιβάλλοντος (φύλλα, λουλούδια, καρπούς, πουλιά, σαλιγκάρια, σκουλήκια κ.ά.),
- φυσικά φαινόμενα (βροχή, χιόνι κ.ά.),
- εικόνες, σχήματα, παραστάσεις από το φυσικό περιβάλλον (ποτάμια, βουνά, θάλασσα κ.ά.),
- περιστατικά ή γεγονότα από την καθημερινή ζωή (βόλτα στην ύπαιθρο, περιποίηση κήπου κ.ά.).

Όλα αυτά με την κατάλληλη χρήση από τον/την παιδαγωγό παρακινούν το μαθητή να ερευνά, να ανακαλύπτει, να καλλιεργεί τις φυσικές του δυνάμεις, να αναπτύσει τις ικανότητές του και να χρησιμοποιεί τις αισθήσεις του (όραση, ακοή, αφή, όσφρηση) για την κατανόηση του υλικού αυτού.

Με τον τρόπο αυτό ο Πεσταλότζι τοποθέτησε τις βάσεις για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της ανθρώπινης ύπαρξης τόσο σωματικά όσο και πνευματικά.

3.2. Φρειδερίκος Φρέμπελ (F. Froebel)

Εικόνα 3.2
Φρειδερίκος Φρέμπελ

Γεννήθηκε στη Θουριγγία της Γερμανίας το 1782 και πέθανε το 1852. Είναι ο πρώτος που δημιούργησε ένα παιδαγωγικό σύστημα το οποίο στηρίζεται και εξυπηρετεί τις ανάγκες της προσχολικής ηλικίας, με σκοπό τη διάπλαση ηθικών ανθρώπων.

Το έργο του

Ο Φρέμπελ ήταν ο πρώτος παιδαγωγός που εμπλούτισε το χώρο των παιδικών νηπιακών κήπων με παιχνίδια που χρησιμοποιούνται όχι μόνο για την ψυχαγωγία, αλλά και για τη μόρφωση των παιδιών και οργανώνει τις δραστηριότητές τους, με σκοπό να συμβάλει στην πνευματική ανάπτυξη και αγωγή τους.

Στην αρχή ο Φρειδερίκος Φρέμπελ ασχολήθηκε με τις θετικές επιστήμες (Μαθηματικά, Αρχιτεκτονική), στη συνέχεια όμως επηρεάζεται από τις ιδέες του Πεσταλότζι και ανακαλύπτει ότι η Παιδαγωγική είναι η επιστήμη που τον ενδιαφέρει πραγματικά.

Πολύ μικρός έμεινε ορφανός από μητέρα, ενώ ο πάστορας πατέρας του απορροφημένος από το δικό του έργο δεν του έδειξε την απαραίτητη στοργή. Σε αυτήν τη δύσκολη ηλικία το μόνο που τον ευχαριστούσε ήταν να παίζει στον κήπο του σπιτιού του. Αυτή η επαφή του με την αγνότητα του φυσικού κόσμου ήταν το ερέθισμα για τις βάσεις του παιδαγωγικού του προγράμματος.

Θεωρεί ότι η μελέτη της φύσης από το παιδί το βοηθάει να κατανοήσει τον κόσμο. Για το λόγο αυτό, ιδρύει τους **παιδικούς νηπιακούς κήπους**, στους οποίους το παιχνίδι και η μουσική είχαν τον κύριο λόγο. Ο Φρέμπελ πίστευε ότι, επειδή το παιδί είναι γεμάτο ενέργεια και δράση, το παιχνίδι αντιπροσωπεύει την ενεργητικότητά του, δυναμώνει το σώμα του, εξα-

σκέι τις ικανότητές του, εξωτερικεύει τον ψυχικό του κόσμο και έρχεται σε επαφή με το περιβάλλον. Με το παιχνίδι και την παρατήρηση επιτυγχάνεται η άσκηση των αισθήσεων, ενώ τα πρώτα μαθήματα προσφέρονται στο παιδί με τη μορφή τραγουδιού αφού η μουσική θεωρείται φυσική έκφρασή του.

Το παιδαγωγικό του υλικό

Ο Φρέμπελ διαπίστωσε ότι το παιδί έχει ορμές-ανάγκες, οι οποίες ικανοποιούνται με τη χρήση του κατάλληλου παιδαγωγικού υλικού.

Τα μέσα που επινόησε (παιδαγωγικό υλικό) προσπαθούν να βοηθήσουν το παιδί να αναπτυχθεί σταδιακά. Έτσι:

- ☀ Η ορμή για την κίνηση, την παρατήρηση, την έρευνα ικανοποιείται με το παιχνίδι.
- ☀ Η ορμή για την εργασία ικανοποιείται μέσα στους "παιδικούς κήπους" όπου το παιδί έχει την ευκαιρία να σκάψει, να καλλιεργήσει τα δικά του φυτά, να έρθει δηλαδή κοντά στη φύση.
- ☀ Η ορμή για τη μουσική ικανοποιείται με τραγούδια τα οποία πλαισιώνονται με κινήσεις.
- ☀ Η ορμή για τη δημιουργία ικανοποιείται με την κατασκευή, δημιουργία και σύνθεση.

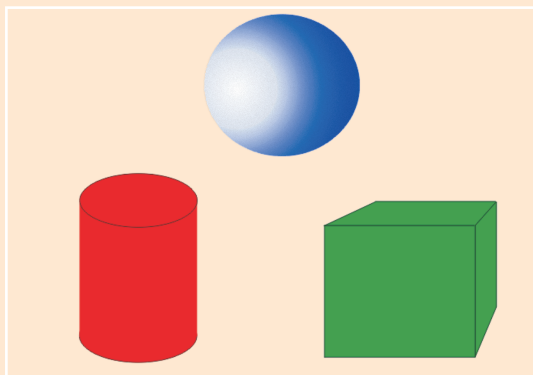
Επινοεί και σχεδιάζει τα "δώρα" τα οποία είναι: **η σφαίρα, ο κύλινδρος και ο κύβος**, σύμβολα κίνησης ηρεμίας και στασιμότητας κατασκευασμένα σε διάφορα μεγέθη.

- Η **σφαίρα** επιλέχτηκε, γιατί είναι το πιο απλό, το πιο συνηθισμένο, το πιο εύκολο σχήμα (κεφάλι, μήλο, μπάλα). Παίζοντας με αυτή το παιδί μαθαίνει να διακρίνει τα χρώματα, τα μεγέθη και καλλιεργεί την παρατηρητικότητά του.
- Ο **κύλινδρος** επιλέχτηκε, γιατί είναι ένα σχήμα γνωστό από τον άνθρωπο, τα δένδρα και άλλα αντικείμενα της καθημερινής ζωής.
- Ο **κύβος**, σχήμα γνωστό από το περιβάλλον (σπίτια, κουτιά, έπιπλα), μπορεί να συγκριθεί με τη σφαίρα και να παρατηρήσει το παιδί ομοιότητες και διαφορές.

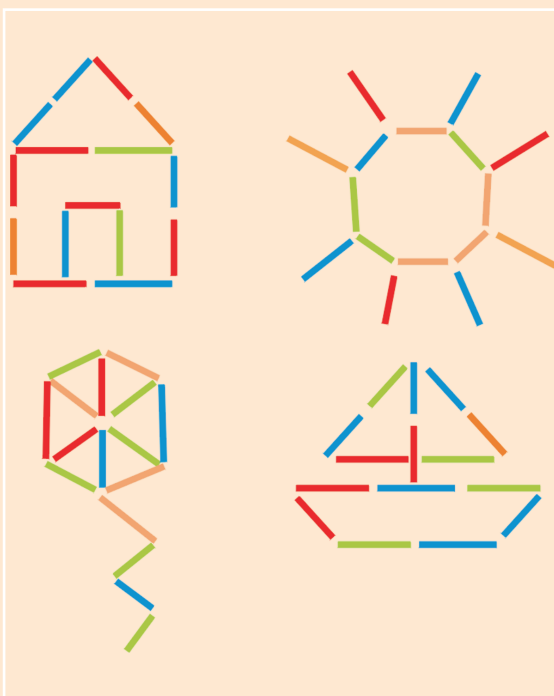
Με τα δώρα τα παιδιά δημιουργούν διάφορες κατασκευές και τους δίνεται η δυνατότητα να ερευνούν, να συνθέτουν και να διατυπώνουν απορίες.

Εικόνα 3.3

Τα δώρα του Froebel, η σφαίρα, ο κύλινδρος και ο κύβος προσφέρουν την δυνατότητα στα παιδιά να καλλιεργούν την παρατηρητικότητα τους και να κάνουν συνθέσεις

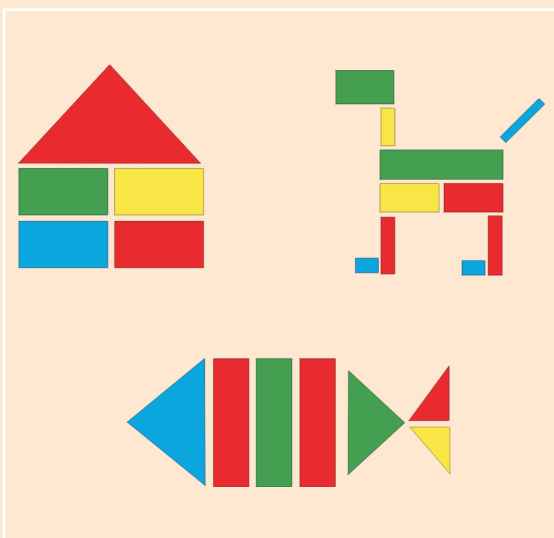

Το υλικό του συμπληρώνεται με τετράγωνα (πλακάκια) και τρίγωνα (ισοσκελή, ορθογώνια), με τα οποία τα παιδιά κάνουν πολλούς συνδυασμούς, αποκτούν καλαισθησία και ασκούνται στη ζωγραφική, τη χειροτεχνία, τη διακοσμητική. Ακόμη, υπάρχουν τα ξυλάκια με τα οποία μπορούν να φτιάξουν διάφορες κατασκευές, που πρέπει να τοποθετούνται σε επίπεδες επιφάνειες, βοηθούν στην προετοιμασία της γραφής και της αρίθμησης. Ένα άλλο είδος παιδαγωγικού υλικού είναι οι εργασίες, όπως η κεντητή, η περαστή, η υφαντή, η κολλητή, η διπλωτή και η πλαστική, που παροτρύνουν το παιδί να εκφράσει τις σκέψεις του μέσα από δημιουργικές δραστηριότητες.

Εικόνα 3.4

Το παιδί με τα πλακάκια πε-
τυχαίνει ποικίλους συνδιασμούς
και εξασκείται στη χειροτεχνία

Εικόνα 3.5

Τα ξυλάκια στο σύστημα
Froebel χρησιμοποιούνται
κυρίως για την προετοιμασία
της γραφής και της αρίθμησης

3.3. Μαρία Μοντεσσόρι (M. Montessori)

Εικόνα 3.6
Μαρία Μοντεσσόρι

Η Μαρία Μοντεσσόρι γεννήθηκε το 1870 κοντά στην Αγκόνα της Ιταλίας και πέθανε το 1952. Σπούδασε Ιατρική και έγινε η πρώτη γυναίκα γιατρός της χώρας της. Επηρεάστηκε από τον Ρουσσώ και υποστήριξε το σεβασμό στην προσωπικότητα του παιδιού. Θεωρούσε επίσης ότι η παιδική ηλικία είναι καθοριστική για το παιδί, επειδή κατά τη διάρκειά της αναπτύσσει τις ικανότητες που θα χρησιμοποιήσει στην μετέπειτα εξέλιξή του.

Το έργο της

Η Μοντεσσόρι με τη μέθοδο της κατόρθωσε να δώσει ένα μήνυμα ανανέωσης και εξέλιξης για την αγωγή της προσχολικής ηλικίας και έμεινε στην ιστορία της αγωγής ως μιά επαναστάτρια του σύγχρονου πνεύματος και του πολιτισμού. Εξύψωσε τα δικαιώματα του παιδιού και παράλληλα τόνισε τις σοβαρές ευθύνες που έχουν οι ενήλικες απέναντί του

Η Μαρία Μοντεσσόρι, αρχικά ασχολήθηκε ως γιατρός με τη θεραπεία και αγωγή των διανοητικώς καθυστερημένων παιδιών. Πίστευε ότι το πρόβλημα αυτών των παιδιών ήταν παιδαγωγικό και για το λόγο αυτό επινόησε υλικό που η εφαρμογή του βοηθούσε στην καλύτερευσή τους. Αργότερα σκέφτηκε ότι το υλικό αυτό με τις κατάλληλες μετατροπές θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και για τη βελτίωση και εξέλιξη της μεθόδου αγωγής των ομαλών παιδιών και αφοσιώθηκε σε αυτά.

Το 1907 σε μια λαϊκή συνοικία του Αγ. Λαυρεντίου ίδρυσε το πρώτο "Σπίτι των Παιδιών". Το σχολείο αυτό δημιουργήθηκε, εξαιτίας της ανάγκης να συγκεντρωθούν τα παιδιά των εργατών που απουσίαζαν στις δουλειές μέσα σε ένα λειτουργικό περιβάλλον όπου θα είχαν φροντίδα και αγωγή. Η επαφή της Μαρίας Μοντεσσόρι με τη φτώχεια της κοινωνίας και τους ανθρώπους που ζούσαν στις εργατικές πολυκατοικίες της Ρώμης της

έδωσε την αφορμή να θέσει τις βάσεις για μία καλύτερη κοινωνία. Το πρώτο αυτό "Σπίτι του Παιδιού" το διαδέχτηκαν πολλά ακόμη και γρήγορα απέκτησε τη φήμη για τα αποτελέσματα των μεθόδων της.

Η Μοντεσσόρι πίστευε ότι το παιδί από την ώρα της γέννησής του ως την ηλικία των 5 ετών χαρακτηρίζεται από μία εσωτερική δύναμη, που εκδηλώνεται ως ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα αντικείμενα που το περιβάλλουν. Η αγωγή που δίνεται στο παιδί πρέπει να είναι σύμφωνη με τη φύση και τους νόμους της. Με τον τρόπο αυτό ευνοείται:

- α) η φυσική αγωγή,
- β) η ελεύθερη κίνηση,
- γ) οι ασκήσεις ανάπτυξης των αισθήσεων και
- δ) η επαφή του παιδιού με τον εξωτερικό κόσμο.

Το παιδί έχει πνεύμα απορροφητικό, λειο η Μοντεσσόρι, και έχει την δύναμη να παίρνει από τον κόσμο για τον εαυτό του εκείνα τα στοιχεία που του είναι χρήσιμα.

Με την μέθοδο της Μοντεσσόρι το παιδί μαθαίνει στην **ελεύθερη έρευνα** και **εργασία**, ανάλογα με τις φυσικές ανάγκες της ανάπτυξής του που οδηγούν στη μόρφωσή του και αποτελούν τη βάση για την πρόοδό του. Ένα φυσιολογικό παιδί, σύμφωνα με την ιταλίδα παιδαγωγό, έχει έμφυτη την ανάγκη για μάθηση και την επιθυμία για δράση. Το παλιό σχολείο ασχολιόταν μόνο με την πνευματική καλλιέργεια του παιδιού και αδιαφορούσε για τον ψυχικό του κόσμο. Αυτές οι συνθήκες έπρεπε να αλλάξουν.

Η μέθοδος της στηρίζεται στην **ατομική προσπάθεια** και στην ατομική αγωγή, γιατί κάθε άτομο έχει μέσα του πολλές ικανότητες που μένουν ακαλλιέργητες και οι οποίες με την κατάλληλη αγωγή μπορούν να ενεργοποιηθούν, να τελειοποιηθούν. Το παιδί πρέπει να ζήσει τη δική του ζωή, να κινηθεί, να μελετήσει αυθόρμητα τον κόσμο γύρω του, χωρίς περιορισμούς.

Οι ικανότητες του παιδιού που πρέπει να αναπτυχθούν είναι:

- ☀ Οι **κινητικές λειτουργίες**, με τις οποίες το παιδί θα μάθει να περπατάει, να ισορροπεί και να συντονίζει τις κινήσεις του.
- ☀ Οι **αισθητικές λειτουργίες**, με τις οποίες θα θέσει τις βάσεις για την ανάπτυξη της γνώσης του, παίρνοντας ερεθίσματα από το περιβάλλον και εξασκώντας την παρατηρητικότητα και την κρίση του.

Με τον τρόπο αυτό γνωρίζει τον κόσμο μέσα στον οποίο θα ενταχθεί στο μέλλον και αναπτύσσει τις γνώσεις του.

Η Μοντεσσόρι προτείνει γενική αναδιοργάνωση του σχολείου και παροτρύνει τους παιδαγωγούς να σκεφτούν περισσότερο για το παιδί, μιλώντας συνεχώς για τις ανάγκες του. Ήταν η πρώτη που πρότεινε επίσης την τοποθέτηση παιδιών **μικτών ηλικιών** και ικανοτήτων στην ίδια τάξη. (Η πρόταση αυτή εφαρμόζεται και σήμερα σε κέντρα προσχολικής εκπαίδευσης και στην Ελλάδα). Η ιδέα αυτή την οδήγησε στην απόφαση να ξεκινήσει τις αλλαγές από τη φροντίδα του περιβάλλοντος της τάξης μέσα στο οποίο το παιδί θα εργαζόταν. Η αίθουσα πρέπει να είναι μεγάλη, ευρύχωρη με χαρούμενα χρώματα, με ανοιχτόχρωμα έπιπλα (καρέκλες, τραπέζια, έπιπλα με ράφια), όλα φτιαγμένα σε διαστάσεις ανάλογες με την ηλικία των παιδιών, διακοσμημένη με όμορφες εικόνες, λουλούδια και εικόνες που δίνουν χαρά στα παιδιά. Είναι ένα περιβάλλον ειδικά φτιαγμένο για παιδιά, για να ικανοποιεί τις ανάγκες τους, να είναι φιλικό και να ανταποκρίνεται στις φυσικές τους δυνάμεις και διαστάσεις.

Οι αρχές της Μοντεσσοριανής μεθόδου είναι:

- **Η ελευθερία.** Θεωρείται η βάση της μεθόδου της. Η ελευθερία κάθε ατόμου είναι έμφυτη και πρέπει να είναι σεβαστή, γιατί χωρίς αυτή το άτομο δεν μπορεί να αναπτυχθεί και να δημιουργήσει. Το παιδί πρέπει να κινείται ελεύθερα μέσα στην τάξη και να διαλέγει μόνο του το παιδαγωγικό παιχνίδι με το οποίο θα ασχοληθεί, ώστε να εκδηλώνονται αυθόρμητα τα ενδιαφέροντά του και στην συνέχεια οι ικανότητές του.
- **Ο σεβασμός.** Το παιδί ενεργεί αυθόρμητα. Γι' αυτό πρέπει να σεβόμαστε την προσωπικότητά του και να αποφεύγουμε να το βοηθάμε, όταν αυτό δε χρειάζεται τη βοήθειά μας. Δεν πρέπει να διακόπτουμε την ενεργητικότητά του. Κάθε διακοπή είναι ενοχλητική, γιατί κυριαρχεί η σκέψη ότι πρέπει να τα καταφέρει μόνο του. Με την επανάληψη των πράξεών του θα φτάσει τελικά στο σκοπό του, που είναι η επιτυχία.
- **Η πειθαρχία.** Μέσα σε μιά Μοντεσσοριανή τάξη, το παιδί είναι απορροφημένο από τη δραστηριότητα που κάνει και νιώθει ευτυχισμένο, όταν την τελειώσει με επιτυχία. Αποτέλεσμα της πειθαρχίας αυτής είναι και η κατάργηση της τιμωρίας. Όταν καταλάβει ο/η παιδαγωγός ότι ένα παιδί θέλει να εμποδίσει ή να αναστατώσει την εργασία του συμμαθητή του επεμβαίνει και το απομονώνει. Έτσι, μένει αμέτοχο, μιά παράξενη εξαίρεση μέσα στην τάξη. Με αυτόν τον τρόπο γρήγορα μετανιώνει βλέποντας τους άλλους να εργάζονται.
- **Η ατομική διδασκαλία.** Κάθε παιδί παίρνει το παιχνίδι που χρειάζεται, προχωρεί στην θέση του και παίζει όσο θέλει με αυτό. Το υλικό

είναι περιορισμένο σε ποσότητα. Κάθε παιδί ασχολείται με μιά διαφορετική δραστηριότητα που επιλέγει, ενώ ένα άλλο παιδί δεν μπορεί να παίξει ταυτόχρονα. Οι μόνες ομαδικές ασκήσεις που υπάρχουν στο σύστημα Μοντεσσόρι είναι η γυμναστική, το τραγούδι και το μάθημα σιωπής, το οποίο ξεκουράζει και δένει την ομάδα.

 Η δράση της παιδαγωγού περιορίζεται. Η παιδαγωγός, την οποία η Μοντεσσόρι ονομάζει Διευθύντρια, δε διδάσκει, δεν επιβάλλει τίποτε, αλλά βοηθάει τα παιδιά να γνωρίσουν το υλικό και να μάθουν τις δυνατότητες χρήσης του. Το παιδί επιλέγει αυθόρμητα την εργασία που το ενδιαφέρει και αμέσως προχωρεί στην ενασχόλησή του με αυτή. Η Διευθύντρια επιβλέπει και επεμβαίνει μόνον, όταν το ζητήσει το ίδιο το παιδί. Με διακριτική στάση παρατηρεί το παιδί αν έχει ενδιαφέρον για την άσκηση και πώς εξασκεί την επιδεξιότητά του.

Το παιδαγωγικό υλικό της

Το "**Σπίτι του παιδιού**" είναι εφοδιασμένο με παιδαγωγικό υλικό σύνθετο και ειδικό για συγκεκριμένες δραστηριότητες που κεντρίζουν το ενδιαφέρον του παιδιού και με τις οποίες επιτυγχάνεται:

- α) Η ανάπτυξη των φυσικών δυνάμεων του παιδιού,
- β) η αγωγή των αισθήσεων,
- γ) η άσκηση των κινητικών και χειροτεχνικών δεξιοτήτων,
- δ) η γλωσσική εκπαίδευση και
- ε) η διδασκαλία της ανάγνωσης, της γραφής και των μαθηματικών (Ντολιοπούλου 2000).

Ακόμη καλλιεργεί την προσοχή του παιδιού και το βοηθάει να αποκτήσει τάξη και αυτοπειθαρχία. Ενισχύει τη βιωματική μάθηση, δηλαδή στηρίζεται στις εμπειρίες και τα βιώματα των παιδιών για την απόκτηση της γνώσης και όχι στη διδασκαλία.

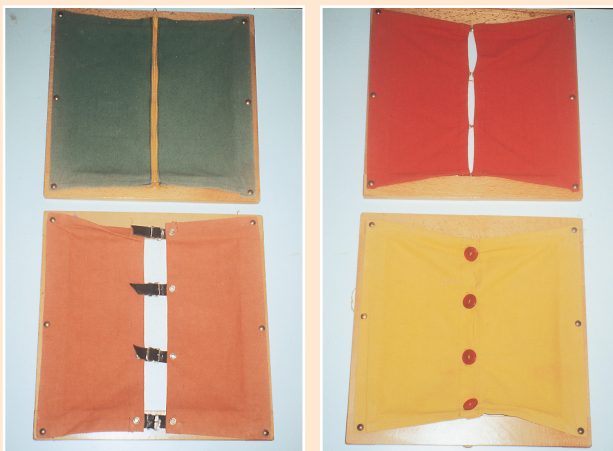
Όλα τα παιχνίδια είναι ελκυστικά, με λαμπερά ωραία χρώματα και αρμονικά σχήματα. Κάθε υλικό ξεχωρίζει από μιά μόνο ιδιότητα που είναι φανερή και το παιδί μπορεί να διακρίνει, ενώ οι υπόλοιπες είναι φτιαγμένες ώστε να είναι ίδιες (π.χ. ένα παιχνίδι έχει το ίδιο σχήμα, ίδιες διαστάσεις και διαφέρει μόνο στο χρώμα). Με τον τρόπο αυτό, το παιδί ανακαλύπτει μόνο του αν είναι σωστό ή λανθασμένο το αποτέλεσμα.

Το διδακτικό υλικό για την εκπαίδευση των αισθήσεων αποτελείται από:

- ☀ Τρεις σειρές στερεά σχήματα αυξανόμενα σε μέγεθος,
- ☀ γεωμετρικά στερεά σχήματα (σφαίρες, κυλίνδρους και άλλα),
- ☀ πλακάκια σε ορθογώνιο σχήμα, τα οποία έχουν ανώμαλες και λείες επιφάνειες για ασκήσεις αφής,
- ☀ πλάκες από ξύλο διαφορετικού βάρους.

Η γραφή, η ανάγνωση και η αρίθμηση είναι πολύτιμα στοιχεία για την μέθοδο Μοντεσσόρι και το διδακτικό υλικό που χρησιμοποιείται είναι:

- Καρτέλες με γράμματα από γυαλόχαρτο,
- καρτέλες με ψηφία από γυαλόχαρτο,
- δύο κουτιά που περιέχουν μικρά ξυλόκαρφα για την εκμάθηση του μετρήματος,
- καρτέλες με ονόματα αντικειμένων,
- διάφορα σχέδια ζωγραφικής και χρωματιστά μολύβια,
- πλαίσια θηλυκώματος. Είναι ειδικά ορθογώνια πλαίσια φτιαγμένα από ξύλο, στα οποία είναι στερεωμένο ύφασμα που έχει ενωθεί με διαφορετικά δεσίματα. Τα παιδιά εξασκούνται σε λεπτές κινήσεις και μαθαίνουν να δένουν κορδόνια, να κουμπώνουν φερμουάρ και κουμπιά, να φτιάχνουν φιόγκους.

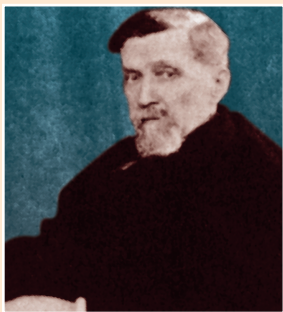
Εικόνα 3.7, 3.8
Τα πλαίσια θηλυκώματος βοηθούν το παιδί να εξασκεί τη λεπτή κινητικότητά του

Τα παιδιά μέσα σε μιά Μοντεσσοριανή τάξη ασχολούνται και με ασκήσεις για την αγωγή των κινήσεών τους. Τέτοιες ασκήσεις είναι η γυμναστική (βάδισμα, τρέξιμο, ισορροπία), η χειροτεχνία (πηλός), η περιποίηση φυτών και ζώων και οι ασκήσεις πρακτικής ζωής.

Οι ασκήσεις της καθημερινής πρακτικής ζωής επιλέγονται αυθόρμητα από τα παιδιά. Με αυτές καλλιεργούνται η καθαριότητα, οι καλοί τρόποι, η επικοινωνία με τα άλλα παιδιά και η απόκτηση συνηθειών που εντάσσουν το παιδί στο κοινωνικό περιβάλλον. Βέβαια οι ασκήσεις αυτές παρουσιάζονται με ελκυστικό τρόπο και γι' αυτό γίνονται αγαπητές. Το παιδί φτάνοντας στο Νηπιαγωγείο κρεμάει μόνο του το παλτό του σε κρεμάστρες όμορφα φτιαγμένες και στο ύψος του. Πλένεται σε μικρούς νιπτήρες που είναι τοποθετημένοι χαμηλά, ώστε να τους φτάνει, και σκουπίζεται με μικρές πετσέτες. Μπαίνει στην τάξη και την τακτοποιεί και, αν είναι λερωμένη, την καθαρίζει. Η σκούπα, το φαράσι, το σφουγγάρι έχουν ωραία χρώματα και είναι ειδικά κατασκευασμένα για παιδιά. Έτσι, η καθαριότητα γίνεται παιχνίδι. Ακόμη, υπάρχει υλικό ειδικά κατασκευασμένο για ασκήσεις αφής, όρασης, όσφρησης, θερμοότητας, μουσικής αγωγής.

Πλεονέκτημα του υλικού της μεθόδου Μοντεσσόρι είναι ότι συμβάλει σημαντικά στην προσαρμογή του παιδιού στο κοινωνικό σύνολο. Γενικότερα η Μοντεσσοριανή αγωγή προσφέρει πολλές γνώσεις στα παιδιά, γιατί εργάζονται συνεχώς και μαθαίνουν πολλά. Το υλικό της, ακόμη και σήμερα χρησιμοποιείται σε πολλούς Βρεφονηπιακούς Σταθμούς-Νηπιαγωγεία της χώρας μας.

3.4. Οβίδιος Ντεκρολύ (O. Decroly)

Εικόνα 3.9
Οβίδιος Ντεκρολύ

Ο Οβίδιος Ντεκρολύ είναι ένας από τους διασημότερους παιδαγωγούς. Γεννήθηκε στο Βέλγιο το 1871 και πέθανε το 1932. Ασχολήθηκε όχι μόνο με την Παιδαγωγική αλλά και με την Ψυχολογία του παιδιού

Το έργο του

Ο Ελβετός παιδαγωγός με τις ιδέες του και τις μεθόδους του κατόρθωσε να μεταφέρει το παιδί στο φυσικό του Περιβάλλον και βοήθησε να πλησιάσει το σχολείο προς την κοινωνία, από την οποία είχε απομακρυνθεί.

Σπούδασε ιατρική και ασχολήθηκε και αυτός όπως και η Μοντεσσόρι με τη θεραπεία καθυστερημένων παιδιών. Η ενασχόληση με τα παιδιά αυτά έδωσε στον Ντεκρολύ αφορμή να μελετήσει τα παιδαγωγικά προβλήματα που αντιμετώπιζαν.

Η μέθοδός του στηρίχτηκε στην ιδέα ότι το παιδί αναπτύσσει τις γνώσεις του σιγά-σιγά, με την προσαρμογή του στο περιβάλλον και εξελίσσεται από τις γενικές γνώσεις προς τις λεπτομέρειες. Το 1907 ίδρυσε το σχολείο "*Ermitage*", το οποίο, όπως έλεγε, ήταν ένα σχολείο ζωής, "με τη ζωή για τη ζωή". Σε αυτό τον χώρο έκανε πραγματικότητα όλες του τις παιδαγωγικές ιδέες και μεθόδους διδασκαλίας.

Ο Ντεκρολύ ήταν ο πρώτος που χρησιμοποίησε ως μέσο παρατήρησης των παιδιών ταινίες που κινηματογραφούσε και οι οποίες παρουσίαζαν τις κοινωνικές αντιδράσεις των παιδιών, τις αντιδράσεις τους στο χώρο και τη μίμησή από 0 έως 6 ετών.

Βασικές αρχές του συστήματος Ντεκρολύ είναι:

- **Το παιδί πρέπει να έρχεται σε επαφή όσο γίνεται περισσότερο με τη φύση.** Το φυσικό περιβάλλον είναι αυτό που θα αφυπνίσει τις κρυμμένες δυνάμεις του.
- **Όλα τα παιδιά δεν έχουν την ίδια πνευματική ανάπτυξη.** Αυτή την διαφορά την διαπιστώνουμε ακόμη και σε δύο αδέρφια που έχουν ανατραφεί στο ίδιο οικογενειακό περιβάλλον. Γι' αυτό το λόγο πρέπει να εξατομικεύουμε τη διδασκαλία για να ωφελούνται όλα τα παιδιά. Για να εξυπηρετήσει αυτή την ανάγκη, ο Ντεκρολύ δημιούργησε τα πνευματικά - παιδαγωγικά παιχνίδια.
- **Το πρόγραμμα του παλιού σχολείου δεν εξυπηρετεί τις ανάγκες του παιδιού,** αφού η μόνη του φροντίδα είναι η μετάδοση γνώσεως. Για το λόγο αυτό προτείνει ένα καινούργιο πρόγραμμα το οποίο παίρνει ερεθίσματα από τον ίδιο τον ανθρώπινο οργανισμό (χρησιμότητα των αισθήσεων, γνωριμία με τα μέρη του σώματος), παρατηρεί το περιβάλλον, εξυπηρετεί την ανάγκη της τροφής, ενδυμασίας, δράσης, ψυχαγωγίας και ανάπαυσης.

☀ **Το παιδί πρέπει να είναι ελεύθερο στο σχολείο**, καθώς η ελευθερία στηρίζεται στην ενέργειά του. Το σχολείο είναι μια μικρή κοινότητα μέσα στην οποία οι μαθητές κινούνται αυθόρμητα και συνεργάζονται μεταξύ τους, ώστε να προετοιμάζονται για την κοινωνική ζωή. Η ελευθερία προετοιμάζει το παιδί για να αποκτήσει πρωτοβουλία και ευθύνη.

Ο Ντεκρολύ τοποθετεί το παιδί και τις ανάγκες του στο κέντρο του ενδιαφέροντος και τις μελέτης του. Το παιδί πρέπει να καταλάβει τον εαυτό του, τις ανάγκες του, τους σκοπούς του. Ακόμη, πρέπει να έρχεται σε επαφή με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο θα εργαστεί για να πραγματοποιήσει τους στόχους του. Με βάση αυτά, δημιουργήσε τα "**κέντρα ενδιαφέροντος**" που αντιστοιχούν στις **βασικές βιολογικές ανάγκες του παιδιού**:

- ☀ Την ανάγκη για τροφή (πεινώ, τρώω, αναπνέω)
- ☀ Τον αγώνα κατά των καιρικών μεταβολών (κρυώνω, ζεσταίνομαι)
- ☀ Την άμυνα κατά των κινδύνων (φοβάμαι, αμύνομαι, ασφαλιζομαι)
- ☀ Την ανάγκη για δράση και κοινή εργασία (ψυχαγωγία, ανάπαυση)

Τα θέματα που εξετάζονται κατά την διάρκεια του σχολικού έτους είναι:

- ☀ Το παιδί και ο οργανισμός του,
- ☀ το παιδί και τα ζώα,
- ☀ το παιδί και το άψυχο περιβάλλον,
- ☀ το παιδί και τα φυτά,
- ☀ το παιδί και το ανθρωπινό περιβάλλον.

Κάθε θέμα περιλαμβάνει τις ακόλουθες τρεις φάσεις **πνευματικής ενέργειας**:

- α.** Την παρατήρηση ζώων, φυτών, ανθρώπων,
- β.** τη σύνθεση στο χώρο και το χρόνο,
- γ.** την έκφραση (χειροτεχνικές εργασίες, οι οποίες γίνονται από τα παιδιά).

Το παιδαγωγικό του υλικό

Το υλικό που χρησιμοποίησε ο Ντεκρολύ είναι παρμένο από το φυσικό περιβάλλον. Βοηθάει στην παρατήρηση και στη δράση και αποτελεί βάση της μεθόδου του. Χρησιμοποιεί εικόνες, πίνακες, φωτογραφίες (ανθρώπων, μέσων μεταφοράς κ.ά.), γλάστρες με λουλούδια, δοχεία με σπό-

ρους, φρούτα, εργαλεία κήπου, ζωάκια για παρατήρηση (έντομα, χελώνες, πουλάκια κ.ά.), ξερά φύλλα και πολλά άλλα.

Το υλικό αυτό συνεχώς ανανεώνεται από τα ίδια τα παιδιά, που μαζεύουν καινούργια πράγματα και τα φέρουν στην τάξη για παρατήρηση. Αυτή η παρατήρηση θα τα οδηγήσει στη σύγκριση και αργότερα στην εργασία (ζωγραφική, χειροτεχνία).

Ο Ντεκρολύ επινόησε και τα παιδαγωγικά παιχνίδια, τα οποία συντελούν στην κινητική, αισθητική και πνευματική ανάπτυξη του παιδιού. Αυτά είναι:

- Παιχνίδια για την άσκηση της παρατηρητικότητας,
- παιχνίδια για την γνώση των χρωμάτων,
- παιχνίδια για την γνώση των σχημάτων,
- παιχνίδια για την άσκηση των ήχων,
- παιχνίδια για την άσκηση των αισθήσεων (αφή, όσφρηση),
- παιχνίδια για την άσκηση του βάρους,
- παιχνίδια αριθμητικής και
- παιχνίδια συνδυασμών.

Με τη χρήση του ψυχοπαιδαγωγικού του υλικού ο Ντεκρολύ κατάφερε να μετατρέψει τα παιδιά από παθητικούς ακροατές σε ενεργά και δημιουργικά άτομα.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Οι κυριότεροι θεμελιωτές του θε-
σμού της Προσχολικής Αγωγής κατά το

19^ο αιώνα είναι ο **Ε. Πεσταλότσι**, ο **Φ. Φρέμπελ**, η **Μ. Μοντεσσόρι** και ο **Ο. Ντεκρολύ**.

Ο Ελβετός παιδαγωγός **Πεσταλότσι** χαρακτηρίστηκε ως ο παιδαγωγός της αγάπης. Οι βασικές παιδαγωγικές του ιδέες βασίστηκαν στην πίστη, την ηθική και την αγάπη, οι οποίες βοηθούν στη διαπαιδαγώγηση της προσωπικότητας του παιδιού. Υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος είναι καλός από τη φύση του, άρα για να αναπτυχθεί σωστά, πρέπει να ζήσει και να μορφωθεί από αυτήν. Για το λόγο αυτό, χρησιμοποιεί ως παιδαγωγικό υλικό, ερεθίσματα από το φυσικό περιβάλλον.

Ο Γερμανός παιδαγωγός **Φ. Φρέμπελ** δίνει προτεραιότητα στις ανάγκες του παιδιού για κίνηση, εργασία, δημιουργία. Το παιχνίδι και τα "Δώρα" δίνουν διέξοδο στην ενεργητικότητα του παιδιού εξασκώντας τις ικανότητές του και το βοηθούν να εξωτερικεύσει τον ψυχικό του κόσμο και να έρθει σε επαφή με το κοινωνικό σύνολο.

Η **Μ. Μοντεσσόρι** με τη μέθοδό της συμβάλλει σημαντικά ακόμη και σήμερα στην προσαρμογή και ένταξη του παιδιού στο κοινωνικό σύνολο. Η ιταλίδα παιδαγωγός με βασικές αρχές της την ελευθερία, την πειθαρχία και το σεβασμό οδηγεί το παιδί να φτάσει στον τελικό σκοπό του.

Επινόησε και έφτιαξε ένα παιδαγωγικό υλικό ειδικό για συγκεκριμένες δραστηριότητες, που βοηθάει στην ανάπτυξη των φυσικών δυνάμεων του παιδιού αλλά και στην άσκηση των κινητικών δεξιοτήτων.

Σημαντικό είναι και το έργο του **Ο. Ντεκρολύ**, που ασχολήθηκε με την παιδαγωγική διδασκαλία και την ψυχολογία το παιδιού. Επινόησε ειδικά παιχνίδια που βοηθούν στην κινητική, αισθητική και πνευματική ανάπτυξη του παιδιού.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΘΕΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιες είναι οι βασικές ιδέες του **Πεσταλότσι** για την αγωγή;
2. Τι ήταν το **Ινστιτούτο Yverdon** και ποια η προσφορά του στη διαπαιδαγώγηση του παιδιού;
3. Ποιο ήταν ο παιδαγωγικό υλικό που χρησιμοποίησε ο **Πεσταλότσι**;
4. Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του συστήματος **Φρέμπελ**;
5. Τι είναι τα "Δώρα" και ποιους σκοπούς εξυπηρετούν;
6. Χαρακτηριστικά της μεθόδου **Μοντεσσόρι**.
7. Ποιος είναι ο ρόλος της ελευθερίας του παιδιού για την **Μ. Μοντεσσόρι**;
8. Πώς καλλιεργείται η κοινωνικότητα του παιδιού στο Μοντεσσοριανό σύστημα;
9. Ποιοι είναι οι βασικοί άξονες της μεθόδου του **Ντεκρολύ**;
10. Από πού προμηθεύεται το παιδαγωγικό του υλικό ο **Ντεκρολύ** και ποιο είναι αυτό;